

یمن (۲) از تمدن کهن تا صنعا و عدن

ع.ر امیر دهبی

چکیده

در قسمت پیشین این مقاله، از نام گذاری یمن و تاریخ این سرزمین از قبل اسلام و پس از ظهور اسلام سخن به میان آمد و به خاطر اهمیت تاریخی آن، موضوعاتی مانند یمن از قرن یازده تا قرن بیستم، حوادث جنگ جهانی اول، اختلافات این کشور با عربستان و هم چنین حکومت امام «یحیی» پس از تثبیت تا فروپاشی، گزارش گردید. در این بخش، به موقعیت طبیعی جمهوری یمن پس از وحدت دو یمن (شمالی و جنوبی)، کشورهای همسایه آن، مناطق پنجگانه و ساختار قومی - نژادی جامعه یمن پرداخته می شود. جامعه یمن، قبیله‌ای بوده و بیشتر مردم آن (حدود ۸۶٪) از نژاد عرب قحطانی اند. یمن به خاطر تاریخ کهن، دارای آثار ارزشمند تاریخی است. برخی از حوادث و رویدادهای مهمی که در این سرزمین رخ داده، در قرآن کریم گزارش شده است. در این مقاله مهم ترین شهرها و مکان های قدیمی این کشور با ویژگی های تاریخی، همانند: صنعا، عدن، مأرب، حضرموت، صرواح و... به اجمال معرفی شده و در پایان، از تعطیلات عمومی (مناسبت های اسلامی، ملی و بین المللی) سخن به میان آمده است.

واژگان کلیدی: یمن شمالی، یمن جنوبی، حضرموت، مأرب، صنعا، عدن، تعطیلات عمومی، عرب قحطانی.

موقعیت طبیعی جمهوری یمن

با بررسی تاریخی بخش نخست این مقاله، این مطلب به دست آمد که سرزمین یمن، تاریخی دیرینه دارد و حوادث مهمی را در خود جای داده است. جغرافیای طبیعی و اوضاع اقلیمی آن به تناسب حکومت‌های گوناگون دست‌خوش تغییر و تحول بوده است. مهم‌ترین نکته در این مورد، تقسیم یمن به شمالی و جنوبی بوده است. در دسامبر ۱۹۸۹ م برای وحدت بین دو یمن توافقی به وجود آمد که به دنبال آن، در تاریخ ۲۲ ماه مه ۱۹۹۰، جمهوری عربی یمنی (شمالی) و جمهوری دموکراتیک خلق یمن (جنوبی) با یکدیگر متحد شده و نام «جمهوری یمن» را برای خود برگزیدند.

امروزه یمن، از مناطق جنوب غربی عربستان سعودی و مناطق کوهستانی، نوار ساحلی دریای سرخ، مستعمره سابق انگلیس، یعنی عدن به وسعت ۱۹۵ هزار کیلومتر مربع، مناطق تحت‌الحمايهٔ جنوب عربستان حدود ۳۳۳ هزار کیلومتر، جزایر «کاماران» در نزدیکی مرز غربی «پریم» در چند کیلومتری غرب و در منتهی‌الیه جنوب دریای سرخ، جزیره «سوکوترا» در منتهی‌الیه شرقی دریای سرخ و در خلیج عدن و جزایر «کوریا موریا» در نزدیکی سواحل عمان تشکیل شده و در زاویه جنوب غربی شبه جزیره عربستان و تقریباً بین ۱۲-۲۰ درجه عرض شمالی و ۴۱-۵۴ درجه طول شرقی جغرافیایی قرار گرفته و از شمال به عربستان سعودی، از مشرق به عمان، از جنوب به خلیج عدن و از مغرب به دریای سرخ محدود است. در شمال، مرز بین یمن و عربستان سعودی طبق قرارداد منعقد شده در «طائف» مصوبه ژوئن ۱۹۳۴ م تعیین حدود گردیده است. این مرز از جنوبی‌ترین نقطه عربستان در ساحل دریای سرخ از ده مایلی شمال «میدی» شروع شده و در شرق تا تپه‌هایی که در فاصله سی مایلی ساحل قرار دارد، ادامه می‌یابد و از آن‌جا رو به سمت شمال نموده و به پنجاه مایلی دریاچه «صعده» در داخل یمن می‌رسد، سپس در جهت شرق و جنوب به صحرای نزدیک نجران منتهی می‌شود. یمن با کشورهای هم‌مرز خود، یعنی عربستان سعودی و عمان، دارای اختلافات مرزی دیرینه بوده و اطلس‌های موجود نیز این مطلب را اثبات می‌نماید.

یمن و عمان در سفر سلطان قابوس پادشاه عمان به این کشور در تاریخ ۱۳۷۲/۷/۱۰ جهت حل و فصل امور مرزی، یک موافقت‌نامه مرزی به امضا رساندند و به دستور «قابوس» یک کمیته وزارتی به ریاست معاون مالی و اقتصادی نخست‌وزیر برای رسیدگی به مسایل مرزی بین دو کشور تشکیل گردید، و کار تریسیم مرزها نیز به یک شرکت بین‌المللی واگذار گردید. اما مرزبندی بین یمن و عربستان سعودی ناقص بوده و از جنوب نجران از نزدیکی‌های مرتفعات «التار» به بعد تعیین حدود نشده است. مساحت جمهوری یمن تقریباً ۵۲۶۸۶۹ کیلومتر مربع می‌باشد (کریملو، ۱۳۷۴ ش ص ۱-۲).

جمهوری یمن را می‌توان به پنج منطقه زیر تقسیم نمود:

- ۱- مناطق کوهستانی؛
- ۲- منطقه جلگه‌ای؛
- ۳- منطقه ساحلی؛
- ۴- منطقه ربع‌الخالی (به نام صحرای بزرگ یمن یا صحرای الأحقاف)؛
- ۵- جزایر یمن که بیشتر در دریای سرخ پراکنده است. جزایر یمن به حدود ۳۸۰ جزیره می‌رسد که

بیشتر آنها در جنوب دریای سرخ و در طول سواحل این کشور قرار دارد.

یمن در دریای عرب نیز دارای چندین جزیره است که از عمده‌ترین آنها می‌توان از جزیره (سوکوترا) نام برد که با وسعت بیشتر از ۳۰۰۰ کیلومتر مربع دارای یک فرودگاه دولتی و مسکونی است. دو نوع

درخت به نام‌های «عندیم» و «دم الاخوان» در این جزیره رشد می‌کند که از آنها انواع داروها و بخور به دست می‌آورند، همچنین از این درختان وسایل زینتی نیز ساخته می‌شود.

در این جزیره بعضی حیوانات آفریقای زندگی می‌کنند. این جزیره دارای بندری در شمال به نام «حیدیبو» می‌باشد. نزدیک این جزیره، جزایر کوچک دیگری نیز وجود دارند. (کریم‌لو، پیشین، ص ۹-۱۰).

ساختار قومی - نژادی جامعه یمن

جامعه امروزی یمن از اقوام و نژادهای گوناگون ترکیب شده است. بخش زیادی از مردم یمن از اقوام سامی و عرب قحطانی هستند. ناگفته نماند که عرب قحطانی مادر و ریشه عربیت است که عرب‌ها را بدان نسبت می‌دهند. (مظفر، ۱۳۸۱ ش، ص ۲۰۱). مردمی که در بخش شمالی یمن زندگی می‌کنند عرب هستند، ولی در بخش جنوبی از سال‌ها قبل اقلیت‌های دیگری از کشورهای هندوستان، پاکستان، سومالی، اریتره و اتیوپی به آن‌جا مهاجرت نموده‌اند.

در حال حاضر گروه‌های نژادی ساکن در یمن به این ترتیب‌اند:

- ۱- عرب ۸۶٪؛
- ۲- هندی ۳٪؛
- ۳- سومالیایی ۱٪؛
- ۴- دیگران ۱۰٪.

جامعه یمن، طایفه‌ای و قبیله‌ای است. قبایل زیادی در یمن زندگی می‌کنند. به بزرگ قبیله «شیخ» گویند و ممکن است قبایل متعددی تحت ریاست یک شیخ المشایخ باشد که قبیله بزرگی را تشکیل دهد. از مهم‌ترین قبایل یمن دو قبیله بزرگ «حاشد» و «بکیل» است که قبایل دیگری را تحت فرمان خود دارند. این دو قبیله پیوسته با یکدیگر اختلاف دارند و گاهی نیز اختلافات آنها به جنگ‌های طولانی منجر شده است.

قبایل بزرگ بخش شمالی یمن، غیر از «حاشد»، عبارت است از: «خیمه»، «ارحب»، «جهم»، «نهم»، «مدحج» و «سنجان» و قبایل جنوب عبارت است از: «عوادل»، «یافع»، «فضلی»، «ضالع»، «دقیبه»، «دقان»، «سکلا» و «حامی».

زبان رسمی در یمن عربی است و به همان زبان نیز می‌نویسند. درصد زبان‌های موجود در این کشور در زمان معاصر به این ترتیب است:

- عربی ۹۳٪ و زبان رسمی کشور؛
 هندی ۳٪ و بیشتر در یمن جنوبی؛
 سومالی ۳٪ و در یمن جنوبی؛

سایر زبان‌ها ۱٪ که در بخش جنوبی پراکنده‌اند. گر چه ساختار جامعه یمن، قبیله‌گرایی است و به همین جهت مهاجرت مردم از منطقه‌ای به منطقه دیگر کم است اما به دلیل فقر اقتصادی و مجاورت با کشورهای همسایه عربستان سعودی و کشورهای حوزه خلیج فارس، تعداد قابل توجهی از مردم این کشور مهاجرت نموده‌اند. برخی تعداد مهاجران را به بیش از دو میلیون نفر تخمین می‌زنند که برای کار به عربستان و شهرهای نزدیک مرز مهاجرت کرده و عمدتاً به کارگری مشغول می‌باشند.

شهرهای مهم و تاریخی یمن

سرزمین کهن یمن با آثار تاریخی ارزشمند، یادآور حوادث و رویدادهای مهمی است که به برخی از آنها در قرآن کریم اشاره شده است. در این بخش شهرهای فعلی و تاریخی یمن معرفی می‌شود:

۱. آیین

آیین یکی از شهرهای توابع استان آیین در کشور یمن است. این شهر که مرکز این استان نیز می‌باشد دارای حدود چهار هزار نفر جمعیت است. (شامی، ۱۹۹۳م، حرف یاء).

۲. اب

اب شهری است کوهستانی بر روی تپه‌های سرسبز واقع در دامنه غربی کوه «بعمان» و در جنوب پریم در استان اب واقع شده است. در این شهر، باغ‌ها و کشتزارها و محصولات زراعی مانند: قهوه، انگت، انیله و حبوب، و بقولات فراوان یافت می‌شود و بیشتر ساکنانش به کشاورزی اشتغال دارند.

جمعیت این شهر کوهستانی در حدود شصت هزار نفر می‌باشد. ارتفاعش از سطح دریا ۲۰۵۰ متر است و در قله کوه بلندی قرار دارد. چند مسجد تاریخی در شهر وجود دارد. هم‌چنین قسمتی از شهر نیز در دوران گذشته حصاربند بوده است، چنان که قسمتی از دیوار شهر در ضلع شمالی آن هنوز باقی مانده است. (شامی، پیشین).

۳- جبلة

جبلة شهری است باستانی در استان اب که دارای طبیعت دل‌انگیز و زیباست. این شهر در هفت کیلومتری شمال استان اب واقع می‌باشد. شهری با معماری منحصر به فرد که ارتفاعش از سطح دریا در حدود ۸۷۵ متر می‌باشد و در کنار دره (وادی الجنات) واقع شده است. جمعیت این شهر حدود هفتاد هزار نفر است که از اهل سنت و از فرقه شافعی می‌باشند.

این شهر کوچک، در قدیم مرکز حکومت «الصلیجیا» [Al Sulayhiah] بود که روزگاری ملکه معروفی به نام «آروا» [Queen Arwa] در همین زن حکمران در یمن، در تاریخ کهن این کشور بود، در آن‌جا

حکومت می‌کرد. این ملکه از سال ۱۰۶۷ تا ۱۱۳۸ میلادی حکمران این منطقه بود. این شهر دارای مسجد زیبایی است که «آروا» نیز در دیواره شمالی آن دفن شده است. (شامی، پیشین و کریم‌لو، پیشین، ص ۱۸-۱۹).

۴- شبوه

مرکز حکومت حضرموت قدیمی، شبوه [Shabwa] قدیمی بوده و در تاریخ تمدن کهن یمن، دارای ارزش فراوانی است. این شهر در دوران قدیم جزء شهرهای «مذحج» و «حمیر» بوده است. شبوه به خاطر تجارت «اللبن» (درخت «کندر») و بخور معروف است و فرودگاه قدیمی «غناه» نیز در این شهر قرار دارد. این شهر حدود ۳۵۰۰۰ نفر جمعیت دارد. (شامی، پیشین؛ کریم‌لو، پیشین، ص ۱۵ و ۱۶).

۵- شحر

شحر، شهری ساحلی در کرانه دریای عرب و در سمت مشرق مکه، در استان حضرموت یمن واقع است. اشغال گران پرتغالی در سال ۱۵۱۲ میلادی این شهر را اشغال نمودند. جمعیت این شهر در حدود چهار هزار نفر می‌باشد.

۶- حدیده

حدیده نام شهری از توابع استان حدیده است که دارای ۱۲۰۰۰۰ نفر جمعیت می‌باشد.

۷- مکه

شهر مکه، مرکز استان حضرموت دومین شهر بزرگ یمن جنوبی بعد از عدن است و اینک شهر بندری و از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شهرهای کناره دریای عرب محسوب می‌شود. مکه دارای حدود یکصد هزار نفر جمعیت می‌باشد. کوه‌های سر به فلک کشیده، از سه طرف این شهر را احاطه نموده است و راه اصلی آن از عدن می‌گذرد.

در سال ۱۸۶۷ میلادی قبیله القطعیون این شهر را اشغال نموده و آن را پایتخت حکومت خود قرار دادند. پادشاهان القطعیون چند سده بر این منطقه حکمران بودند. هم‌اکنون آثار و بناهایی از آنان بر جای مانده که بسیار شگفت‌انگیز است. از مهم‌ترین آثار آنان کاخی است بسیار زیبا در ضلع شمالی شهر مکه؛ این بنای تاریخی به قصر السلطان مشهور است. هم‌چنین بقایای دیواری در اطراف شهر مکه (به عربی) به چشم می‌خورد که به «سور القطعیون» معروف است. یک کتابخانه عمومی بسیار بزرگ در شهر مکه وجود دارد که «المکتبه السلطانیه» نامیده می‌شود. در چند سال اخیر نام این کتابخانه بزرگ به «المکتبه الشعیبه» تغییر یافته است. این کتابخانه دارای ۱۱۳۰۰۰ جلد کتاب مختلف می‌باشد. (محقق، ۱۹۸۵).

۸- قعیبه

قطعه نام شهری در استان اب بوده و در جنوب شرقی آن قرار دارد. قطعه در آثار و اماکن تاریخی یمن هم آمده است. (پیشین، حرف ق).

۹- تیز

تیز یکی از شهرهای بزرگ یمن و مرکز استان تیز می‌باشد. این شهر در فاصله چهارصد کیلومتری شهر مخا در پای کوه «صایبر» واقع شده و از سطح دریا ۳۲۰۰ متر ارتفاع دارد. جمعیت آن به بیش از ۲۱۰۰۰۰ نفر می‌رسد. در گذشته مرکز حکومت «الرسولی‌ها» بود. این شهر بعد از انقلاب ۱۹۶۲ گسترش یافت ولی شهر قدیمی که دیوارهایی از قرن سیزدهم در اطراف آن بنا شده، هنوز پابرجاست، و قلعه «القاهره» و دو باب از زیباترین مسجد یمن به نام: «الاشرفیه» و «المظفر» در آن شهر قرار دارد. (کریم‌لو، پیشین، ص ۱۹، شامی، پیشین).

۱۰- صلیف

صلیف شهری است در سمت مغرب شهر زبیده در استان تیز، واقع در ساحل دریای سرخ و در مقابل جزیره کمران که حدود ششصد نفر جمعیت دارد. این شهر به معدن نمک مشهور است. معادن نمک مانند تپه‌ای به ارتفاع بیست متر از دور نمایان است. (شامی، پیشین).

۱۱- شتون

شتون شهر کوچکی از توابع استان حجه است که ارتفاع آن از سطح دریا ۳۱۰ متر می‌باشد.

۱۲- تریم

تریم نام شهری است تاریخی در استان حضرموت که در شمال «ظبا» و در پایه کوه «جبل شار» قرار دارد. وجه نام‌گذاری این شهر، منسوب است به تریم بن حضرموت بن سبأ الأصغر که گویند این شهر را بنا نهاده است. این شهر زادگاه بسیاری از علماء، فقها و ادبا و نویسندگان بوده و هست. از مشهورترین دانشمندان این خطه، عبدالرحمان العیدروس است که در سال ۱۷۷۸ میلادی درگذشت. وی شاعر، ادیب و یکی از فلسفه‌دانان این دیار بوده است. وی دیوان شعری به نام «ترج الباب و تهیج الببال» دارد. از بارزترین آثار تاریخی شهر تریم، «مسجد المحضار» است که در سده نهم هجری ساخته شده است. مناره این مسجد چهل متر بلندی دارد. همچنین آثارهای گوناگونی نیز در گوشه و کنار این شهر دیده می‌شود که از جمله آنها قصری بزرگ و زیبا است که در وسط جنگل‌هایی از درخت خرما واقع شده است. این کاخ در ضلع شمالی شهر تریم قرار دارد. (شامی، پیشین، مقحفی، پیشین).

۱۳- سیئون

سیئون از دیگر شهرهای یمن جنوبی و از توابع استان حضرموت است که بین شهر مکلا و تریم واقع شده و حدود ۱۵۰۰۰ نفر جمعیت دارد.

۱۴- شبام

شبام (یا شبیام) شهری تاریخی در استان حضرموت است که هفت هزار نفر جمعیت دارد و زمانی پایتخت پادشاهی حضرموت بوده است. نام این شهر افسانه‌ای با قدمت هزارها سال و دارای

ساختمان‌های بلند در کنیه‌های مختلف دوران گذشته آمده است. روایت است که مردمان «شبه» این شهر افسانه‌ای را بنیان‌گذاری کرده و بعد از مدتی استقرار در آن، شبام را ترک نموده و به حضرموت رفتند. آورده‌اند که پادشاهی به نام «شبام بن حضرموت بن سبأ الأصغر» این شهر را بنا نهاده است. شهر افسانه‌ای شبام به طرز بسیار زیبایی ساخته شده است. خیابان‌های باریک و کوچه پس‌کوچه‌های تنگ و تاریک آن جلوه زیبایی دیگری به این شهر تاریخی داده است، اما موقعیت و طرز بنای آن شبیه به دژی محکم است که برای محافظت از منطقه بوده است.

گویند شهر شبام بیش از پانصد سال سابقه تاریخی دارد. ارتفاع ساختمان‌های آن از هفت طبقه تا شانزده طبقه است. این شهر در بسیاری از جنگ‌های قبیله «آل کیده» در حضرموت و قبایل متخاصم آنها در بعضی زد و خوردهای قبیله‌ای، آسیب زیادی دیده است و بسیاری از ساختمان‌ها و مساجد تاریخی این شهر زیبا در اثر این جنگ‌های پی در پی ویران گردیده است. مردم یمن امروزه با افتخار از نام «شبام» یاد می‌کنند و از اجدادشان که چنین شهری با ساختمان‌های زیبایی ساخته‌اند و این آثار برجسته را از خود به جای گذاشته‌اند، با افتخار یاد می‌کنند. در عصر حاضر لقب‌های مختلفی به این شهر افسانه‌ای داده‌اند، مانند: «مهنن خاورمیانه» و «شیکاکوی صحرا».

در سال ۱۹۸۴ میلادی سازمان «یونسکو» برای حفاظت از این منطقه تاریخی و آثار باستانی آن مانند قلعه‌ها و ساختمان‌های ممیز این شهر زیبا و برای بازسازی و تعمیر ساختمان‌ها و مساجد تاریخی شبام اقداماتی را انجام داد. (مقحفی، پیشین؛ شامی، پیشین؛ حموی، ۱۹۹۰م، حرف ش).

۱۵- صعه

صعه شهری کوهستانی است. مرکز استان صعه که در ۲۴۳ کیلومتری شمال صنفا قرار گرفته، دارای ساختمان‌هایی است که دیوارهای آن از سال‌های بسیار دور از گل ساخته شده و هنوز هم پابرجاست. این شهر در حدود مرزی کشور عربستان سعودی واقع شده و یکی از مراکز اصلی است که نقش مهم و عمده‌ای را در دوران اسلامی ایفا نموده است. این شهر همچنین برای حجاج و تجار عازم مکه به منزله توقف‌گاه بوده است. بیشتر ساکنان آن به تجارت و کشاورزی اشتغال دارند. (کریم‌لو، پیشین، ص ۱۵؛ شامی، پیشین).

۱۶- مُخا

مُخا یکی از شهرهای بندری یمن بوده و در استان صنفا واقع شده است. مُخا در کرانه دریای سرخ واقع است و تا سده ۱۹ میلادی، بندر اصلی صنفا بوده و بعد از آن عدن و خُدیده این نقش را به عهده گرفتند. مُخا، بین سده‌های پانزده تا هفده میلادی بازار اصلی فروش قهوه در جهان بود و نام قهوه موکا نیز از همین شهر گرفته شده است. (شامی، پیشین).

۱۷- صنعا

شهر صنعا مرکز استانی به همین نام و یکی از قدیمی‌ترین پایتخت‌های دنیا است. این شهر مرکز سیاست و تاریخ جمهوری یمن است که در وسط جلگه‌ای واقع در غرب یمن و در میان دو کوه «نغم» [Nugum] و «عبیان» [Aibam] (یا ابین) و در ارتفاع ۲۲۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد. فاصله این شهر تا عدن حدود ۳۲۰ کیلومتر است. صنعا در میان تاریخ‌نگاران، شهر «سام» و در اشعار شعرا «زال» [Azal] نامیده می‌شود.

صنعا از شهرهای باستانی یمن است که از زمان دودمان سیا وجود داشته است. کهن‌ترین اشاره‌ها به وجود این شهر در سنگ‌نوشته‌هایی مربوط به سده یکم میلادی دیده شده است. گفته می‌شود که در آغاز سده ششم میلادی صنعا پایتخت پادشاهی حمیر بوده است. صنعا هم‌چنین به هنگام فرمان‌روایی شاه یوسف اثر (یا ذونواس) واپسین شاه حمیری پایتخت ولیعهد ایتوبایی بود.

پس از سال ۵۷۰ میلادی صنعا مرکز ساتراپ‌نشین ایرانی یمن بود. صنعا دارای دو بخش قدیم و جدید است. شهر صنعا قدیم که بنای آن را به «سام بن نوح» نسبت می‌دهند، یکی از آثار تاریخی این کشور محسوب می‌شود که کشورهای سوئیس، سوئد، هلند و ایتالیا برای حفظ این شهر دو میلیارد دلار بودجه اختصاص داده‌اند. شهر قدیمی صنعا که یکی از آثار تاریخی یمن محسوب می‌شود دارای قدمتی در حدود پنج هزار سال قبل از میلاد می‌باشد. غیر از شهر قدیمی، صنعا دارای آثار تاریخی دیگری می‌باشد که عبارت است از:

- ۱- مسجد المتوکل؛ این مسجد در حدود ۱۴۰۰ سال قبل و در زمان حضرت محمد ﷺ ساخته شده است و یکی از قدیمی‌ترین مساجد می‌باشد.
- ۲- باب الیمین؛ مسجدی است قدیمی که حضرت علی علیه السلام در آن نماز گزارده و در نزد یمنی‌ها دارای قداست خاصی است.
- ۳- قلعه؛ قلعه دارای ساختمان‌های قدیمی است که زمانی بخشی از قصر معروف «عمدان» [Chamdan] بوده است.
- ۴- مسجد الکبیرباک [Al Bakiriyak]؛ این مسجد نزدیک قلعه واقع شده و زیباترین مسجد در یمن است.

۵- قصر دار الهاجز؛ معروف‌ترین قصر سنگی است که در ولای «ظهر» در نزدیکی‌های صنعا واقع شده است. (کریم‌لو، پیشین، ص ۵۲-۵۳).

شهر صنعا تا سال ۱۹۹۰ میلادی پایتخت یمن شمالی (جمهوری عربی یمن) بود و پس از یکی شدن دو یمن به عنوان پایتخت یمن متحد برگزیده شد. این شهر در قلوب مردم یمن جایگاه خاصی دارد و به عنوان گوه‌ری است که در ازای سال‌ها مبارزه و دادن هزاران شهید و معلول نصیب مردم یمن شده است. مردم این شهر در جنگ‌های داخلی ۱۹۶۸ میلادی بین سلطنت‌طلبان و جمهوری‌خواهان که به مدت هفتاد روز در محاصره بودند، مقاومت و استقامت سختی از خود نشان دادند. (کریم‌لو، ص ۱۲).

۱۸- عدن

عدن یکی از جنوبی‌ترین شهرهای یمن و مرکز استان عدن می‌باشد. این شهر در ساحل خلیج عدن واقع شده است. شغل بسیاری از مردم شهر عدن ماهی‌گیری و کشتی‌سازی بوده و این شهر یکی از مهم‌ترین بندرگاه‌های یمن جنوبی است.

عدن یک شهر باستانی است و رویدادهای تاریخی مهم را به خود دیده است. مورخان تاریخ پیدایش بندر یمن را تا پنج هزار سال برآورد می‌کنند.

عدن دارای آثار تاریخی مهم بوده و دژها و سنگریندی‌های شهر «کرنز» مخازن بلند و قلعه «صیره» [Sirah] از آثار مهم تاریخی این شهر است.

در عدن مسجدی است به نام «مسجد شیعیان» که شیعیان در آنجا عبادت می‌کنند و حدود صد سال قبل ساخته شده است.

در زمان جنگ جهانی دوم، انگلستان در این بندر چندین پایگاه نظامی احداث کرد و فرودگاه شیخ عثمان این شهر را برای استقرار هواپیماهای خود مورد استفاده قرار داد. بریتانیا این شهر را پایگاهی برای نظارت و کنترل بهتر اقیانوس هند و کانال سوئز می‌دانست. بعد از جنگ جهانی دوم، انگلستان یک فرودگاه در شهر خرمکسر در نزدیک این شهر احداث کرد و اسکادران هشتم خود را در آنجا مستقر نمود. از زمان استقرار نیروهای بریتانیایی در این شهر، مخالفت‌های مردمی با حضور انگلستان در این منطقه شکل گرفت و گسترش یافت. در نهایت در بهار ۱۹۶۷ ارتش بریتانیا این شهر را ترک کرد و از یمن خارج شد. (کرپر).

در سال ۱۹۹۴ میلادی این شهر مرکز تجزیه‌طلبان و مخالفان حکومت مرکزی بود. تجزیه‌طلبان آن را به عنوان پایتخت کشور تازه استقلال‌یافته جمهوری دموکراتیک یمن معرفی کرده بودند؛ ولی با آرام شدن شرایط اجتماعی، این شهر بار دیگر به کشور یمن ملحق شد. امروزه عدن مهم‌ترین گذرگاه، طبیعی دریای عرب و اقیانوس هند و گذرگاه مهمی برای دریای سرخ است.

۱۹- خبروت

خبروت شهری مرزی در استان مَهره است. این شهر در مرز عمان واقع شده و یکی از چهار دهستان در بخش غیضه در استان مَهره است.

۲۰- صرواح

صرواح، نام سه مکان باستانی در کشور یمن است. مهم‌ترین آنها شهر «صرواح» و «خولان العالیه» است. شهر صرواح یکی از شهرهای باستانی یمن قدیم، یعنی الیمین السعید (یمن خوشبخت) است. این شهر تاریخی در ۱۲۰ کیلومتری شمال شرقی صنعا پایتخت یمن واقع شده است. مورخ یمنی احمد شرف‌الدین در کتاب خود: «الیمین و الحضاره» می‌نویسد: صرواح یکی از پایتخت‌های مملکت سیا بوده است، قبل از این که شهر مارب به عنوان پایتخت برگزیده شود. هم‌چنین صرواح

قرن‌ها یکی از مهم‌ترین شهرهای مملکت قطبان و سیبأ بوده است. بسیاری از ملوک سیبأ در این شهر بناهای تاریخی و معبدهای گوناگون بنا نهاده‌اند که آثار برخی از آنها هنوز باقی مانده است. وی می‌افزاید: صروح الآن یک روستای کوچکی بیش نیست که در وسط وادی صروح قرار دارد و از توابع مالکیت قبیله جهم است. این روستا در نزدیکی آثار بزرگ که از دوران سیتیون بر جای مانده است بنا شده است. سد مذکور در منطقه «البناء» واقع است. باستان‌شناسان تاریخ بنای سد را قرن نهم قبل از میلاد تخمین زده‌اند. این شهر در استان مارب واقع شده است.

از مهم‌ترین مکان‌های باستانی صروح، «القصر» و «الحزبیه» می‌باشد. القصر، روستایی تاریخی و حصاربند بوده و دیوار حصار آن از سنگ‌های سیاه کبریتی ساخته شده است و دارای چند قبر و یک چهار طاقی و آثار ویرانه معبدی در ضلع جنوبی روستا می‌باشد.

آثار قصری بسیار بزرگ، و معبد «المفه» یکی از معابد مشهور ملوک ذوریدان و سیبأ، در روستای «الحزبیه» واقع است. باقی مانده ستون‌های این معبد سر بر ابرها می‌سایند. ارتفاع بعضی از ستون‌ها بین هفت تا هشت متر می‌باشد. بر روی این ستون‌ها نام‌های بعضی از ملوک حک شده است، مانند: «یدع الذراع بن سمهل»، «مکرب دوم سیبأ» (۸۰۰ - ۸۲۰ قبل از میلاد)، «ملک و تار المکرب» (۵۳۰ - ۵۴۰ قبل از میلاد)، و «کرب الوتار بن الکرب ذمار» (۶۰۰ - ۶۲۰ قبل از میلاد). (مقحفی، پیشین، صغنی، پیشین).

۲۱- مارب

مارب نام شهری باستانی و مرکز استانی به همین نام در کشور یمن است. این شهر که دشت پهناوری در ۱۷۵ کیلومتری شرق صنعا است، در دورانی بسیار دور پایتخت حکومت‌های سیبأ (۶۵۰ م - ۱۱۵ م) بوده است. آثار محرم بلقیس ملکه سیبأ در این شهر باستانی باقی مانده است. همچنین مارب موطن قبیله «ازد» بوده است. در دوران آبادانی مارب، کاخی بسیار زیبا و مشهور و سد تاریخی مارب در این شهر زیبا قرار داشته است.

در قرآن کریم، درباره داستان حضرت سلیمان علیه السلام و ملکه سیبأ و برخی از ویژگی‌های سرزمین مارب و ساکنان آن سخن به میان آمده است. سوره مبارکه سیبأ، از آیه ۱۵ به بعد، به طور ویژه به این موضوعات پرداخته است.

مردم سیبأ قومی قدیمی از عرب بودند که در یمن زندگی می‌کردند و گفته‌اند نام سیبأ نام پدر بزرگ ایشان، سیبأ پسر یشجب، پسر یعرب پسر قحطان است. (طباطبایی، ۱۳۳۳ ش، ج ۱، ص ۵۷).

آن‌جا فرستاده است و در این زمان حاکم آن‌جا شخصی به نام عمرو بن عامر بن ماء السماء بن حارثه الغطفریف بن ثعلبه بن امرئ القیس بن مازن بن آزر بن عوث بن کهلا بن سیبأ بود که پس از فرزندان قحطان چندین قرن بر این سرزمین حکومت نمود. اولین پادشاه یمن «سیبأ» فرزند یشجب می‌باشد.

آن‌چه از آیات قرآن، روایات اسلامی و کتاب‌های تاریخی فهمیده می‌شود، این است که سرزمین سیبأ (شهر مارب) دارای حکومتی عالی و تمدنی درخشان بوده و از همه یمن حاصل‌خیزتر و ثروتمندتر و پربرکت تر بوده است، اما به رغم آن، چون فاقد رودخانه‌های مهم بوده، آب باران‌های فصل که در کوهستان‌ها می‌باریده به صورت سیل از بالای کوه سراربر می‌شده و کشت را تباہ نموده و در دشت‌ها به هدر می‌رفته است. پادشاه وقت و مردم آن‌جا به فکر استفاده از این آب‌ها افتادند و پس از آن «ایده ایجاد سد‌هایی به منظور توسعه آبیاری در دره‌های خشک» را اجرا نموده و سد‌های زیادی را در نقاط حساس ساختند که از همه مهم‌تر و پرآب‌تر، سد «مارب» بوده که به قدری آب در پشت آن ذخیره شد که با استفاده از آن توانستند باغ‌های بسیار زیبا و کشتزارهای پربرکت در دو طرف مسیر رودخانه‌ای که به سد منتهی می‌شد، ایجاد کنند و با تعبیه دریاچه‌هایی در سد، استفاده از مخزن عظیم آب را به کنترل خود درآورده و سرزمین‌های گسترده‌ای را زیر کشت درآوردند و به این ترتیب قوم سیبأ با استفاده از شرایط ویژه مکانی و هوش فراوان خدای خود، توانستند سیلاب‌هایی را که موجب از بین رفتن کشتزارها و نابودی بناها می‌گشت مهار کنند، که در این مورد در قرآن مجید چنین آمده است: «لَقَدْ كَانَ لِسَيِّبَةِ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّاتٍ عَنْ يَمِينٍ وَ شِمَالٍ...» به یقین برای مردم سیبأ در محل سکونت‌شان نشانه‌ای از قدرت خدا بود. دو باغستان از راست و چپ...» (سیبأ/۱۵).

در کتاب‌های تاریخی آمده است که دو باغ مورد اشاره در آیه شریفه بالا به قدری پربرکت بود که اگر کسی سبدی بر روی سرش می‌گذاشت و در فصل میوه از زیر درختان عبور می‌کرد آن قدر میوه در آن می‌ریخت که بعد از مدت کوتاهی سبد پر می‌شد. (مکارم شیرازی، ص ۵۸). در فراوانی نعمت و پاکیزه بودن این سرزمین، همین بس که خداوند به دنبال وصف باغ‌های آن‌جا به نعمت‌های آن و پاک و پاکیزه بودن آن سرزمین اشاره کرده و فرموده: «لَقَدْ كَانَ لِسَيِّبَةِ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّاتٍ عَنْ يَمِينٍ وَ شِمَالٍ كُلُّوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَ اشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبُّ غَفُورٌ بِهِ يَقِينُ برای مردم سیبأ، در محل سکونت‌شان، نشانه‌ای (از قدرت خدا) بود. دو باغستان از راست و چپ، (و به آنان گفتیم): از روزی پروردگارتان بخورید و سپاس او را به‌جا آورید؛ (این) شهری پاکیزه و پروردگاری بسیار آمرزنده است». (سیبأ/۱۵).

اما مردم آن سرزمین قدر این نعمت‌ها را ندانسته و آنها را ناچیز می‌شمردند و از یاد خدا غفلت کرده و از او اعراض کردند و در نتیجه به خشم خدا گرفتار آمدند؛ قرآن کریم در این مورد می‌فرماید:

«فَاعْرِضْوا قَارِسُنَا عَلَيْنِهِمْ سَيْلَ الْعُرمِ وَ بَدِّلْنَا لَهُمْ جَنَّاتٍ ذَوَاتِىْ اَكْلٍ حَظَطٍ وَ اَنْلِىْ مِنْ سِدْرِ قَلِيلٍ * ذَلِكِ جَزَآئُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَ هَلْ يُجَازِىْ اِلَّا الْاَكْفُورَ وَ الِىْ روى گردانند و سیل ویرانگر بر آنان فرستادیم و دو باغستان آنان را به دو باغی میدال ساختیم که دارای میوه‌های تلخ و ادرختان شوره‌گر و چیزی اندک از [درخت] سدر بود. این را به سزای ناسپاسی‌شان به آنان کیفر دادیم و آیا جز بسیار ناسپاس را کیفر می‌دهیم؟» (سیبأ/۱۷-۱۶).

در سوره نمل از آیه ۲۰ تا ۴۳ که قصه هدهد و ملکه سیبا بیان شده، در مورد تخت بزرگ وی که به امر حضرت سلیمان و به وسیله عفرتی از جن‌ها به قصر سلیمان آورده شد چند آیه وجود دارد. به هر حال، آثار پراکنده‌ای که در اطراف مَرب وجود دارد نشان‌گر بزرگی و وسعت شهر قدیمی مَرب می‌باشد. اطراف این شهر دارای دیواری به پهنای یک متر می‌باشد که هشت درب که دروازه‌های ورودی شهر قدیمی مَرب بود، در آن وجود دارد. اکنون باستان‌شناسان درصدد کشف بقیه آثار دوران قدیم و تمدن کهن سرزمین «ملکه سیبا» هستند. (کریم‌لو، پیشین، ص ۱۳-۱۵).

به هر حال، مَرب با تَمَن و شگفتی‌هایی که داشت سرانجام به وسیله سیل بنیان‌کنی ویران شده و قوم سیبا در چهارگوشه دنیا آواره گشتند. با خراب شدن قطعی این سد بزرگ که در سال ۴۵۲ میلادی رخ داد، مملکت سیبا مکان اصلی تجارتی و آبادانی خود را از دست داد. بعد از خرابی و انحطاط سد مَرب، نام سد و سیل و مَرب در اشعار بسیاری از شعراى آن عصر مانند المثلّم بن قرط البلبوی و شاعران جاهلی همانند میمون بن قیس ملقب به «اعشى» آمده است. البته مَرب، گروهی از علما و فضلا و اهل علم را تحویل جامعه اسلامی داده است که بارزترین آنها عبارت‌اند از: یحیی بن المَربى الشیبانی، سعید بن ابیض بن جمال المَربى، و ثابت بن سعید المَربى. (رک: مقفی، پیشین؛ شامی، پیشین؛ جبرو، پیشین).

۲۲- شیخ سعید

شیخ سعید بندری در یمن جنوبی، در کرانه تنگه باب‌المنذب قرار دارد. این شهر به شهر ماهی‌گیری مشهور است و جمعیت آن حدود ۳۵۰۰۰ نفر می‌باشد.

۲۳- شاهاده

شهاده نام شهری در استان حجه است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۳۲۰۰ متر می‌باشد. شهری کوهستانی با آب و هوای بسیار مناسب، و دارای حدود ۲۵۰۰۰ نفر جمعیت می‌باشد.

۲۴- ریده

ریده شهری است در نزدیکی صنعا که در ناحیه شمال و از توابع استان صنعا می‌باشد. در این شهر باغ‌های انگور زیادی وجود دارد. هم‌چنین در قله و پایه کوه‌های اطراف این شهر درختان قهوه و انقات بسیار است. شهر ریده به صناعت پارچه‌بافی و بُرده‌دوزی (ماشو) مشهور است. و «ریده» شهری است قدیمی که آثار آن در ناحیه جنوب در پایه کوه واقع است. گویند در این شهر چشمه‌های گوارا و باغ‌های انگور وجود داشته است.

۲۵- زبیده

زبیده نام شهری است در استان حُدیده که در بطن «وادی زبیده» و در ساحل دریای سرخ واقع شده است. شهر زبیده یکی از شهرهای تاریخی یمن است و در دورترین نقطه جنوب غربی کشور یمن واقع است.

جمعیت شهر «زبیده» حدود سی هزار نفر می‌باشند که از اهل سنت و مالکی مذهب هستند. گروهی از علما و مشاهیر به این شهر منتسب هستند که مشهورترین آنها عبارت‌اند از:

- ابو قره موسی بن طازق الزبیدی (قاضی القضاة)؛
- محدث ابو رحمة محمد بن یوسف بن محمد بن اسوار بن یسار بن أسلم الزبیدی؛
- مفضل بن محمد الجینیدی الزبیدی؛
- موسی بن عیسی الزبیدی؛
- علامه لعوی مشهور، معروف به زبیدی صاحب کتاب «تاج العروس».

۲۶- وداع

رداع شهری تاریخی از توابع استان دُمار در کشور یمن است. آورده‌اند که این شهر از باقی‌مانده بناهای ساسانیان در این کشور است. روایت است که «وای النمل» که در قرآن، در مورد گذر حضرت سلیمان و سربازانش از آن منطقه، سخن به میان آمده، در این مکان بوده است.

از شخصیت‌های معروف این شهر، می‌توان از صاحب کتاب «لجوره فی الحج «الرداعیه»» احمد بن عیسی الخولانی الرداعی نام برد. (رداع - شهر/ www.wikipedia.org/wiki/).

۲۷- بریم

بریم شهری از توابع استان اب می‌باشد. آثار شهر (اطلال ظفارا) پایتخت قدیمی دولت حمیر که در قرن سوم میلادی بر پا بوده در پایه کوه بریم باقی مانده است. این شهر در سر راه ارتباطی صنعا از شمال، و راه جنوبی بُعز واقع می‌باشد.

در دوران گذشته، شهر بریم یکی از بناگاه‌های قشون (عبد علی بن عوض) بوده است. آثار قلعه بزرگی در ضلع شمالی شهر در قله کوه (قیس) به چشم می‌خورد.

۲۸- مناخه

مناخه نام شهری است در استان صنعا که در قله کوه (حراز) واقع شده است و ارتفاعش از سطح دریا ۳۳۲۲ متر می‌باشد.

۲۹- مُعَبَّر

مُعَبَّر نام شهری در استان صنعا (در شمال شهر صنعا) است که از سمت جنوب به راه ارتباطی بُعز منتهی می‌شود. در این شهر باغ‌های نخل خرما، انگور و واحات فراوان است. معَبَّر از شهرهای قدیمی الیمن السعید است که معن بن اوس المزینی (از شاعران جاهلی) در وصف آن، شعر سروده است.

۳۰- زبیده

زبیده، چنان که نام فرقه‌ای از فرقه شیعه است، نام شهری در ساحل تهامه از توابع استان حُدیده می‌باشد. جمعیت این شهر در حدود ۲۵۰۰۰ نفر است. ساکنان آن از نظر مذهبی، به دو گروه شیعه زبیده و اهل سنت تقسیم می‌شوند.

خانه‌های این شهر با استفاده از سنگ‌های سیاه زینتی بسیار مرتب، ساخته شده است. سنگ‌های سیاه جلوه خاصی به دیوارهای منازل این شهر داده است. از مدرسه اسلامی «الشمسیه» این شهر تعداد زیادی از مردم فارغ‌التحصیل شده‌اند. (کریم‌لو، پیشین، ص ۱۶).

۴۶- الحوطه

شهر الحوطه، مرکز استان لاج و یکی از مناطق توریستی یمن است. در این شهر، پخت شیرینی و بخور رایج بوده، و دارای باغ‌های معروفی به نام «الحسینی» است که شهرت زیادی دارد. حوطه در میراث موسیقی سنتی یمن نقش مهمی دارد.

۴۷- المخویت

این شهر مرکز استانی است به همین نام و به داشتن زمین‌های کشاورزی طبقه به طبقه در دامنه کوه و دره‌هایی که در آن قهوه و برخی میوه‌های استوایی به عمل می‌آید، مشهور است. المخویت که در ۹۳ کیلومتری شمال غربی صنعا است در بالای کوهی به ارتفاع دو هزار متر واقع شده و اطراف آن را مناظر طبیعی سبز و خرم پوشانده است.

۴۸- البیضا

شهر البیضا در ۲۶۸ کیلومتری شهر صنعا واقع شده و کارهای دستی سنتی و لباس‌های ملی آن مشهور است. در ناحیه البیضا «وادی مرخا» مرکز پادشاهی «اوسان» - که تقریباً هم‌زمان با دوران پادشاهی سباها بوده - قرار دارد.

۴۹- الغیضه

غیضه مرکز استان «المهره» می‌باشد که به سرزمین عمان مشرف است و در تاریخ یمن دارای ارزش زیادی است.

۵۰- زنگبار

مرکز استان «ابین» است. برخی شهرهای دیگر این استان عبارت است از: لودره، میگراست، شقره، جعار و باتیس.

۵۱- بیجان

بیجان از شهرهای یمن جنوبی از توابع استان حضرموت است که بین عدن و حضرموت واقع شده است. آثار گوناگونی در اطراف شهر به چشم می‌خورد. ققیبه و قاضی معروف «المقرن البیجانی» از این شهر می‌باشد. وی در سال ۵۹۵ هجری قمری در مکه فوت کرد.

۵۲- جوف

جوف شهری آبادی در استان صنعا است. این شهر به تربیت اسب‌های عربی (الخیول العربیه) مشهور است.

۵۳- عزان

عزان از شهرهای آباد یمن جنوبی است که در پایه کوه «سهبه» در استان حضرموت واقع شده است. این شهر بین راه شهرهای مکلا و عدن قرار دارد. در عزان باغ‌های نخل خرما و انگور و واحات فراوان است. در دوران پیشین یکی از شهرهای «ریفه» در یمن بوده است. کوه‌های «عزان دحز»، «عزان خبت» و «جبل صبر» شهر را احاطه نموده است. [Wikipedia.org]

۵۴- علان

علان شهری است کوهستانی در سه راه ارتباطی شهر صنعا به صده از توابع استان صنعا. این شهر در جنوب شهر صنعا واقع شده است. دارای باغ‌های نخیل و کارخانه پارچه‌بافی است.

۵۵- کوبان

کوبان نام شهری است از توابع استان صنعا، که دارای چند مسجد تاریخی است.

۵۶- شیخ عثمان

شیخ عثمان یکی از شهرهای یمن جنوبی و از توابع استان عدن است. این شهر ساحلی در سمت مشرق شهر عدن قرار دارد. مردم این شهر به ماهی‌گیری و کشتی‌سازی مشهورند. این شهر حدود شصت هزار نفر جمعیت دارد که از اهل سنت و مالکی‌مذهب هستند.

تعطیلات عمومی در یمن

مناسبت‌هایی که موجب تعطیل عمومی در یمن گردیده به دو دسته قابل تقسیم است که

زیرمجموعه هر یک به شرح زیر است:

الف) تعطیلات در مناسبت‌های اسلامی:

۱. اول ماه محرم الحرام (آغاز سال جدید مسلمانان)؛
۲. لیله المعراج (شب معراج پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؛
۳. اول ماه رمضان (حلول ماه مبارک رمضان)؛
۴. عید سعید فطر (اول ماه شوال)؛
۵. روز عاشورا (روز شهادت و عزای سید الشهداء حسین بن علی عَلَيْهِ السَّلَام)؛
۶. دوازدهم ربیع الاول (روز ولادت پیامبر اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

ب) تعطیلات عمومی به مناسبت‌های ملی و بین‌المللی:

۱. اول ژانویه؛
۲. اول ماه می (روز کارگر)؛
۳. سیزدهم ژوئن (سالگرد جنبش انقلاب)؛
۴. چهاردهم اکتبر (روز ملی).

منابع و مأخذ

- ۱- جزوه، سعید، اسمهان، *دراسات في التاريخ الحضاري لليمن القديم*، دارالكتاب الحديث، چاپ عدن، ۲۰۰۳ م.
- ۲- الحموی، یاقوت، *ابو عبدالله، معجم البلدان*، دار الکتب العلمیه، بیروت، ج ۳، ۱۹۹۰ م.
- ۳- شامی، یحیی، *موسوعه المدن العربیه والإسلامیه*، دار الفکر العربی، بیروت، ۱۹۹۳ م.
- ۴- صنعانی، محمد بن یحیی بن عبدالله بن احمد الیمانی، *الأبناء عن دوله بقیس و سبأ*، منشورات دار الیمیه للنشر و التوزیع، صنعاء، ۱۹۸۴ م.
- ۵- طباطبائی، سید محمد حسین، *تفسیر المیزان*، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، نشر نیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبائی، تهران، ۱۳۶۳ ش.
- ۶- کریم‌لو، داود، *جمهوری یمن، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش.*
- ۷- مظفر، محمد حسین، *تاریخ تسبیعه*، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، قم، ۱۳۶۸ ش.
- ۸- مقحفی، ابراهیم احمد، *معجم المدن والقبائل الیمیه*، منشورات دارالحکمه، صنعاء، ۱۹۸۵ م.

9- WWW.Wikipedia.org

10- South Arabia and Yemen, 1945 _ 1995 Tom Cooper (کوپر، تام)

